

Waarom Gotland?

door G. Zuidema

Omdat Gotland voor elke natuurliefhebber iets te bieden heeft.

Ten eerste een grote rust en leegte, vooral tot eind juni en na half augustus is het een uitgesproken stil eiland, maar ook in het hoogseizoen is het er goed toeven.

De vogelliefhebber kan zijn hart ophalen aan de vele soorten weide- en watervogels, die aan de stille stranden naar hartelust broeden en Gotland bij duizenden bevolken.

Voor de plantenliefhebbers is Gotland een waar paradijs door de hoge kalkconcentratie in de bodem.

De wilde Cichorei (*Cichorium intybus*) is de bloem van Gotland. Op verschillende plaatsen staat hij met velden vol en maakt dan een kleurig blauw tapijt.

Ook komen er tientallen verschillende soorten orchissen voor o.a. wespen, muggen- en kever-orchis.

Dan vinden we veel lelietjes van dalen, reuzenmadelief, malva, slangekruid en ooievaarsbek en tientallen andere soorten bloemen en planten.

Voor hen die gesteenten zoeken is veel te vinden in de vorm van zwerfstenen uit de glaciële perioden. Vooral

bij Högklint ligt een laag zwerfstenen op het strand. Alleen voor echte mineralenliefhebbers hebben wij niet veel gevonden maar ook niet uitgesproken gezocht.

Paleontologen vinden op Gotland een waar paradijs omdat nog niet honderden mensen de grond als mollen hebben doorwoeld.

Hier liggen de mooiste fossielen op U te wachten.

We zullen aan de hand van literatuur en persoonlijke ervaringen in dit nummer eens wat dieper ingaan op de geologie en vondstmogelijkheden van Gotland, dat wel ver weg, maar toch niet onbereikbaar is. Daarbij zal vooral het Siluur nader bekeken worden. Want nergens in Europa (Wales uitgezonderd) is deze geologische periode zo duidelijk en zo continu vertegenwoordigd als juist op Gotland. En daarmee hopen we ook aan degenen, die Gotland niet in hun vakantie plannen hebben opgenomen, een interessant onderwerp voor te leggen.

Geschiedenis

Gotland, behorende bij Zweden, is het grootste eiland in het Baltische gedeelte van de Oostzee met een lengte van ongeveer 125 km, grootste breedte 50 km en een oppervlakte van 3000 km².

Het ligt 100 km ten oosten van het vasteland van Zweden.

Het eiland heeft een zeer bewogen geschiedenis, zoals blijkt uit de volgende opsomming.

- 800 Gotland is protektoraat. Belastingenschuldig tegenover Zweden, maar met een eigen regering en eigen wetten.
- 1029 De Noorse koning "Olaf de Heilige" kerstent het eiland.
- 1161 Het verdrag van Artlenburg. De Gotlanders verkrijgen de handelsrechten van de Duitse landen.
- 1225 St. Maria, de kerk van de Duitse handelaren en zeevarenden wordt ingewijd door bisschop Bengt von Linköping.
- 1288 Visby versterkt de stad met een stadsmuur. Oorlog: tussen stad en platteland. Koning Magnus Ladulås bemiddelt en sticht vrede.
- 1313 De Gotlandse boeren verslaan het leger van de Heer von Birger Magnusson in de heuvels bij Lärbro.
- 1361 De Deense koning Waldemar Atterdag verovert het eiland en laat Visby brandschatten.
- 1394 De Vitalienbroeders (zeerovers) veroveren het eiland.
- 1398 De "Duitse Orde" onder leiding van Konrad von Jungingen verdrijft de Vitalienbroeders van het eiland.
- 1411 Erich von Pommeren begint met de bouw van het slot Visborg.
- 1449 Gotland onder heerschappij van Deense leenheren.
- 1645
- 1524 Verovering van Gotland met uitzondering van Visby door Gustav Vasa van Zweden.
- 1525 Verovering en gedeeltelijke vernietiging van Visby door het met Zweden tegen Denemarken verbonden Lübeck.
- 1527 Gotland wordt door het Stift(orde) van Linköping ingelijfd.
- 1566 Bij een grote zeeramp, in de nabijheid van Visby, verliezen ca. 6000 mensen het leven.
- 1570 De vrede van Stettin. Zweden doet afstand van Gotland.
- 1572 Visby ontvangt stadsrechten.
- 1645 De vrede van Brömsebro. Gotland behoort weer aan Zweden.
- 1676 Beschieting van Visby door Nils Juel (Denemarken) Voltooiing der stadvernietiging.
- 1679 De vrede van Lund. Gotland definitief bij Zweden. De Denen blazen slot Visborg op.
- 1715 Russische troepen plunderen de oostkust van Gotland.
- 1741 De Zweedse botanicus en schrijver Carl von Linné, brengt 4 weken op het eiland door.
- 1808 Russische invasie. Admiraal Bodisco is 23 dagen gouverneur.
- 1810 De ruines van Visby worden bij koninklijk besluit onder monumentenzorg geplaatst.
- 1814 Aanleg van de botanische tuin.
- 1865 Oprichting van de Gotlandse Stoomvaart Maatschappij.
- 1878 De eerste spoorlijn (Visby-Hemse) wordt ingewijd.
- 1929 Premiere van de jaarlijks weerkerende ruinespelen "Petrus de Dacia". Gotland neemt de uit de Oekraïne terugkomende emigranten weer op (meer dan 100).
- 1933 Start van de dagelijkse vliegverbinding Stockholm-Visby.
- 1946 Grote opgraving van een dorp uit de ijstijd in de omgeving van Fröjel.
- 1968 De film van Pippy Langkous wordt op Gotland opgenomen.

De vele veroveringen van Gotland zijn het gevolg van de grote rijkdom op het eiland in de Middeleeuwen.

Visby was een Hanzestad (vrijhaven) en kwam tot grote bloei.

De handelsschepen voerden hun waren van verre aan. Veel vondsten van Romeinse en Arabische oorsprong wijzen daar nog op en voor archeologen is Gotland ook bekend werkterrein.

De hoofdstad Visby heeft zijn oude stadsmuren nog en vele oude kerkjes en ruïnes herinneren ons aan oude tijden.

Na de Middeleeuwen ging het met de rijkdom snel bergafwaarts.

Nu is er een redelijke welvaart door enkele industrieën, o.a. cement, machinefabrieken. Verder bestaat Gotland van landbouw en visserij, bosbouw en toerisme.

Hoe naar Gotland?

De vlugste verbinding is per vliegtuig vanaf Schiphol naar Stockholm en dan overstappen in een kleiner toestel naar Visby op Gotland. Een nadeel is dan het gemis aan eigen vervoer op het grote eiland.

Ook kunnen we per auto door N-Duitsland naar Flensburg, door Denemarken, dan het veer naar Zweden, Zweden door naar de oostkust en per boot naar Gotland.

Het nadeel is dan de lange autoreis en misschien volle veerboten.

Aan te raden is dan ook de reis die wij maakten per auto uit de randstad over Groningen en langs Bremen-Hamburg naar Lübeck. Auto op de boot van de Finlines en na 22 uur varen aankomst in Slite op Gotland.

Het enige nadeel hiervan is dat men zeker een half jaar van te voren moet boeken, maar een geweldige bootreis vergoedt veel.

Waar verblijven we?

Op Gotland zijn verscheidene hotels, maar ze zijn niet goedkoop.

De pensions zijn redelijker in prijs en er zijn vele zomerhuisjes te huur.

Wanneer men deze kiest is het aan te raden vroeg in het seizoen te gaan anders is waarschijnlijk alles vol.

Wij hebben op twee verschillende campings gestaan van 1 tot 21 juni zonder een spat regen en deze kampeerplaatsen zijn werkelijk af. Aanbevolen zijn vooral de campings te Fidenäs, Kneippbyn en Snäckgårdsbaden bij Visby.

Bij de campings te Kneippbyn en Visby behoren kleine stranden waar heerlijk gezwommen kan worden want het water is slechts brak. Er is geen verschil tussen hoog en laag tij dus is er geen stroming. Ook is het water erg helder en nog niet vervuild.

Geologie van Gotland

Iets over het Paleozoïcum van Scandinavië

door J. Stemvers- van Bommel

Zo roerig als de historische tijd door de vele veroveringen van steeds nieuwe machthebbers voor Gotland was, zo rustig zijn de eeuwen in geologische zin over het eiland heengegleden. Dit was te danken aan Gotlands ligging ten ZO van het Baltische Schild.

Dit Baltische Schild strekt zich uit over, ruwweg, Zweden, Finland en Zuid-Noorwegen en bestaat uit Precambrië gesteenten. Deze werden in de loop van hun lange geschiedenis meermalen geplooid en gemetamorfiseerd tijdens gebergtevormende fasen in de vroege aardgeschiedenis. De oudste van deze Precambrië gesteenten, in het Kola-schiereiland ten W van de Witte Zee, behoren tot de oudste die op aarde bekend zijn. Zij worden op 3,2 - 3,4 miljard jaar geschat. Het Baltische Schild bestaat voornamelijk uit schisten, gneizen en granieten.

Het schild was tegen de tijd, dat wij deze geschiedschrijving beginnen, het Cambrium, een continentaal gebied geworden, waar in de loop van het Cambrium, dat 600 miljoen jaar geleden een aanvang nam, de zee overheen begon te spoelen en de eerste Paleozoïsche afzettingen werden gedeponneerd. Of het hele Baltische Schild door de zee overspoeld werd is niet met zekerheid te zeggen, omdat veel van wat aan sediment werd neergelegd door latere erosie weer is opgeruimd. Het is vooral in breukgebieden, waar de afzettingen een eind in de aardkorst wegzakten, dat de Paleozoïsche lagen bewaard gebleven zijn. Dit is in de Oslo-slenk heel duidelijk waar te nemen. Zie kaartje 1. Ook in de volgende perioden: Ordovicium en Siluur (500 tot rond 400 miljoen jaar geleden), bleef

de zee voor aanvoer van sedimentpakketten zorgen. De jongste van deze mariene afzettingen behoren tot het Downtonian, een overgangstijd tussen Siluur en Devoon. De zee bedekte in het Ordovicium een groot deel van het Noordelijk Halfrond, want op vele plaatsen zijn er mariene afzettingen uit die periode gevonden.

In Wales bijvoorbeeld was er toen een ondiepe continentale zee, die naar het gebied van het Lake District in Midden-Engeland overging in een diepzee. Deze diepzee moet een dalend bekken geweest zijn, waarin Ordovicische sedimentpakketten van 10 km dik opgestapeld werden.

Ook in het Siluur waren er veel mariene afzettingen in het gebied waar nu NW-Europa en de tussenliggende zeeën liggen. Het bekkengebied dat in deze streken bestond, zal tegen het eind van het Siluur vrijwel gevuld geweest zijn. De zee was in het Downtonian tenminste ondiep.

Het is in de aardgeschiedenis vaak voorgekomen, dat oorspronkelijke dalingsgebieden - eenmaal door enorme sedimentmassa's opgevuld - de plaatsen zijn, waaruit plooiingsgebergten omhoogrijzen. Dit is ook gebeurd in NW-Europa, dat in het Paleozoïcum mogelijk nauwe binding had met Groenland en de oostkant van N-Amerika. Deze gebergtevormende fase, waarvan de sterkste bewegingen aan het eind van het Siluur plaatsvonden, noemt men de Caledonische Plooiing. Door plooiing en opheffing ontstonden machtige gebergten, waarvan de Schotse Hooglanden, de Hebriden, het grootste deel van Noorwegen, Oost-Groenland, en in Amerika de